

BULLETIN No 203/4 - 2012

Společnosti přátel historie města Chrastavy

Z historie chrastavského kina

V prvních letech dvacátého století se čas od času objevil na chrastavském náměstí velký stan. Do města přijížděli kočovní promítači a zvali místní děti i dospělé na svou „produkcí“. Promítali na bílé plátno uvnitř stanu barevná sklíčka s obrazy cizích měst a přírodních zajímavostí. Tyto nepohyblivé obrázky doprovázeli vlastním komentářem, později k tomu pouštěli hudbu z gramofonu. Neexistoval krátký název KINO, ale místo toho se říkalo Lichtspieltheater nebo Filmtheater.

A měli úspěch, byla to pro místní obyvatele velká novinka. Těsně před vypuknutím první světové války si podal R. A. Fischer z Jablonce žádost, aby mohl v Chrastavě provozovat filmová představení.

Promítalo se na sále v hotelu „Kaiserskrone“ (Koruna) v Liberecké ulici. Obrázky byly černobílé, samozřejmě němé, a místo zvuku četli diváci text přímo na promítacím plátně. K tomu obvykle hrál někdo na piáno nebo se pustil gramofon s klikou.

V době války se promítaly obrázky císaře Františka Josefa I. a členů rodiny. V divácích to mělo vzbudit vlastenecké city. Vytápění sálu v zimních měsících bylo velmi drahé a kvůli nedostatku paliva bylo promítání na dlouho přerušeno...

Válka skončila, vznikla Československá republika, ale v kině se nadále promítaly pouze filmy německé. Podnikaví majitelé kina využili blízkosti sousedního německého státu a dováželi odtud filmy ve velkém výběru.

Sedadla v kině byla dřevěná a existovaly čtyři cenové skupiny vstupenek.

Málo početná česká menšina si později – v roce 1928 – prosadila i promítání filmů s českými titulky. Jako první byl v chrastavském kině uveden film „Rybář islandský“.

Po mnoho let byl soukromým majitelem kina Ferdinand Keil. Bydlel v dnešní Turpišově ulici a v jeho domě č. 236 bylo umístěno dnešní městské kino. První zvukový film byl promítán teprve v roce 1938 a jmenoval se „Die Nacht ist nur für uns“, tedy „Noc je jen pro nás“. První barevný film se v našem kině objevil až v době druhé světové války a měl název „Ženy jsou lepší diplomaté“.

Po obsazení Chrastavy fašistickým wehrmachtem se uvažovalo o tom, že bude v prostoru mezi Bezručovou a Turpišovou ulicí vybudováno nové moderní kino. Plány vypracoval architekt J. Effenberger z Mníšku. Stavba však – kvůli válečným operacím – nebyla nikdy realizována.

Po skončení 2. světové války dostalo chrastavské kino název VLAST.

V letech, kdy ještě neexistovala televize, bylo kino hojně využíváno. V sobotu a v neděli se hrála tři představení. Vstupenky byly velmi levné a film se považoval za účinný výchovný prostředek.

Dlouholetým promítačem byl p. Vavříčka, Kaněra a v současné době p. Randák.

V průběhu 70. let 20. století (1972, 1978) byly vnitřní prostory kina zmodernizovány (nová elektroinstalace, nová promítací aparatura, kotelna, šatna, nová sedadla, stupňovitá podlaha hlediště atd.) Vedle promítacího plátna (700 x 320 cm) bylo zřízeno také jeviště pro dramatická a hudební vystoupení. Zatímco návštěvnost promítaných filmů postupně klesá a vstupenky jsou poměrně drahé, využívá se prostor kina k různým jiným kulturním akcím, např. vystoupením pěveckých a hudebních souborů, ke školním oslavám, divadelním představením v době „Chrastavských slavností“, ke slavnostním zasedáním atd.

PhDr. František Vydra

Tábory a válečná výroba

V tomto měsíci se dostává na pulty knihkupectví nová publikace Ivana Rouse, pracovníka Severočeského muzea v Liberci. Již po léta se zabývá pátráním po desítkách pracovních táborů v okrese Liberec a Jablonec nad Nisou.

Tyto tábory byly určeny pro vězně a zahraniční dělníky z okupovaných evropských zemí. Byly to pobočky koncentračního tábora Gross-Rosen u dnešního polského města Walbrzych.

V této bohatě ilustrované knize se píše na mnoha místech také o Chrastavě, neboť tu byly dva tábory: Kratzau I a Kratzau II. Ten menší se skládal z několika dřevěných baráků a stával U Jána, ten druhý byl umístěn v bývalé textilní továrně na kraji Bílého Kostela nad Nisou (firma Jäger), kde bylo ubytováno asi šest stovek francouzských a holandských židovských žen.

Jen málokdo ví, že naproti motorestu „Zámeček“ - napravo od dálnice - mělo být vybudováno celé městečko pro zaměstnance firmy. Plány byly již připraveny, ale válka naštěstí skončila jinak, než si fašističtí plánovači představovali.

Mnohé z těchto táborů byly určeny pro pracovníky z Protektorátu, Alsaska, Itálie a okupovaných částí bývalého SSSR (Ukrajina, Bělorusko atd.) Pro ně byly určeny jednopatrové cihlové budovy na pravé straně silnice mezi bývalým Elitexem a Barrandovem.

Také tábory v Rychnově nad Nisou a v polské Sieniawce byly pobočkami tábora Gross-Rosen.

Po osvobození nejstrašnějšího vyhlazovacího tábora Auschwitz-Birkenau (Oświęcim-Brzezinka) koncem ledna 1945 byly tisíce vězňů přemístěny do tábora Gross-Rosen. S nimi sem přešli také mnozí dozorcí.

Židovské ženy z chrastavského tábora sem byly přivezeny z Osvětimi již koncem srpna roku 1944. Většina z nich se tu dočkala konce války.

Pan I. Rous daruje do knihovny SPHMCH jeden výtisk své nejnovější publikace.

F. Vydra

Pohled do minulosti

Na tomto snímku je zachycena již neexistující budova restaurace „Střelnice“, původně nesla německý název „Schutzenhaus“. Určitě vás překvapí, že v místech, kde je dnes skatepark a sportovní hala, bývala mělká vodní plocha, na které však bylo možno jezdit na lodičkách. V zimě tu bývalo kluziště. Kdysi dávno tu bývala hluboká a nebezpečná bažina, ve které se utopilo několik malých dětí. Lidé ovšem věřili tomu, že je stáhl pod vodu vodník...

V sedmdesátých letech zde bývala i střelnice Svazarmu.

Sága rodu Krupičků

Někdy se stávají věci téměř neuvěřitelné... Z knih či z televize bychom mohli nabýt dojem, že zajímavý život mohou prožít pouze lidé s modrou krví (aristokraté), zatímco obyčejný člověk vede život nudný a jednotvárný. Stává se totiž málokdy, že by si obyčejná rodina psala kroniku, takže ani sousedé často nevědí, o čem běžní lidé přemýšlejí a po čem touží...

Paní **Růžena LINHARTOVÁ** bydlí v Bělé u Ledče nad Sázavou. Proč o ní píšeme v našem BULLETINU, když nemá akademický titul ani šlechtický přídomek?

Její babička **Anna Krupičková**, nar. roku 1886, bydlela v době své svatby v Bílém Kostele nad Nisou a později se přestěhovala do Chrastavy. Bydlela až do své smrti ve Vítkovské ulici, kde žila posledních třináct let sama. Zemřela v roce 1970 a v místech, kde stával

její domek, je již mnoho let proluka, která tam zbyla po zbourání. Znal jsem ji dobře. Stávala denně před domkem, aby si mohla promluvit s kolemjdoucími. Když jednoho dne zemřela, sousedé o tom ani nevěděli a našli stařenku v jejím domku teprve několik dní po tom, co naposled vydechla...

Původně bydleli Krupičkovi v Bílém Kostele nad Nisou. Anna, roz. Šebestová, měla českou maminku, ale německého otce. Tzv. smíšená manželství bývala na Liberecku dost častá.

Dcera Růžena se narodila v roce 1908 již v Chrastavě a o tři roky později se narodil její bratr Karel. Vypukla první světová válka a otec byl povolán na frontu. Válku přežil a vrátil se domů zdráv... Syn Karel se vyučil čalouníkem a pracoval v malé nábytkářské firmě v Machníně. Spolu s několika kamarády zatoužil po dobrodružství, a aniž by rodičům něco řekl, odešel v roce 1932 do Paříže. Tam se dal

naverbovat do Cizinecké legie a byl poslán do Maroka na tvrdý výcvik. Dál vedla jeho životní cesta do Francouzské Indočíny – tedy do dnešního Vietnamu, odkud se vrátil zpět do Čech teprve v roce 1947.

Růžena se vyučila kuchařkou a pracovala v několika restauracích a hotelech v Praze a později v Poděbradech.

Seznámila se s Josefem Příhodou a provdala se za něho. Vařila také v restauraci na pražském zimním stadionu.

Její dcera Božena, která rodinnou ságu sepsala a text doplnila mnoha fotografiemi, se provdala kamsi na Rakovnicko, po smrti manžela se v roce 2004 provdala podruhé za Františka Linharta a vrátila se na sever Čech.

Bílý Kostel, Chrastava, Paříž, Maroko, Vietnam, Rakovnicko, Praha, Smržovka, Ledec nad Sázavou... to jsou místa spojená s jednou chrastavskou rodinou.

František Vydra

Pohled do minulosti

Linoryt R. Effenbergera z roku 1933 zachycuje zkratku z Družstevní ulice ke kostelu sv. Vavřince. Tudy přicházeli v neděli ráno na mši věřící z Horní Chrastavy. Kamenná dlažba je dodnes původní.

Domek, který tam dosud stojí, patřil v té době hodináři Keilovi. Vpravo nahoře je budova bývalé fary, dnes je zde charitní domov pro seniory.

Za šedesát let – velké změny

Občas si vzpomenu na 1. duben roku 1950. Proč právě na toto datum? Studoval jsem tehdy na gymnáziu F.X.Šaldy v Liberci. Jako velká událost se dlouho dopředu oznamovalo v novinách, že 1. dubna pojedou zvláštním vlakem do nedaleké Žitavy za odměnu skupina nejlepších studentů, dělníků (tzv. úderníků), jistě tam bylo zařazeno i několik zemědělců...

Vlak byl vyzdoben mírovými hesly a vlajkami. Bylo to poprvé od konce války, kdy mohl československý vlak zastavit na žitavském nádraží. To byla událost!!!

Na nástupišti vyhrávala dechovka, my jsme jako svazáci (členové ČSM) měli modré košile a také naši němečtí vrstevníci měli oblek FDJ (Freie deutsche Jugend). Při podávání rukou jsme se rozpomněli na své školní znalosti němčiny, vyměňovali jsme si adresy a drobné dárky.

Vyjít z nádražní haly a vydat se na chvíli do města – to nikoho ani nenapadlo. Proč? Dostali jsme předem důraznou instrukci, co můžeme či nemůžeme dělat.

Dnes se zdá přímo neuvěřitelné, že teprve po roce 1990 se mohlo jet volně z Chrastavy do Žitavy. A dřív? Když chtěl někdo jet vlakem z Liberce do Varnsdorfu, na hranicích vlak zastavil, na stupátka schůdků u vagonu naskočili nejprve polští a pak němečtí pohraničníci. Za jízdy přes polské a německé území musela být ve vlaku zavřená všechna okna, a když vlak na chvíli zastavil na žitavském nádraží, bylo přísně zakázáno vystoupit na peron.

Možná, že ti, kterým je dnes osmnáct či dvacet let, neuvěří. Že se nemohlo cestovat na Západ, to by snad bylo možné trochu pochopit, ale do NDR a do Polska? Ale slova PŘÁTELSTVÍ MEZI NÁRODY se skloňovala každodenně v novinách i v projevech politiků. Porovnáme-li tuto situaci s tím, že dnes můžeme cestovat prakticky do celého světa, je to velký krok dopředu. Pas máme, peníze na cestu si můžeme ušetřit, ale znalost cizího jazyka – to je jen a jen na nás!

S mapami jsou někdy potíže...

Často nás upoutají staré rytiny, neuměle tištěné obrázky a co teprve mapy! Byly samozřejmě kresleny ručně, názvy obcí a měst jsou plné pravopisných chyb...

Díváte se na nevelký úsek mapy, kde je vyznačena CHRASTAVA a okolní obce. Z které doby tato mapa je? Přesně to nevíme, ale určitě je starší než 150 let.

Naše město Chrastava se v němčině psalo Kratzau, ale na této mapě čteme KRAZAU. Mníšek se německy psal Eingsiedel, ale zde čteme EINSIDL. Bílý Kostel byl v němčině Weisskirchen, ale tady vidíme WEISKIRCH.

Správně je napsaný název ENGELSBURG (Andělská Hora) a NEUENDORF (Nová Ves). Ale co znamenají ta dvě podivná slova HUNDORF a HOHEK? když se nad tím trochu zamyslíme, zjistíme, že to je zkomolené Hohendorf (Vysoká) a Hoheneck (Růžek). Vítkov se správně německy psal WITTIG, a ne Wittick.

Na mapě vidíme také Liberec (REICHENBERG) a některé jeho části, a to Pavlovice, Růžodol, Františkov a Janov...

F. Vydra

Pojed'te s námi
o Velikonocích
autobusem

▶▶▶▶▶ do LUŽICE

CENA:
270,-
Kč

- prohlídka Budyšina
- 800 velikonočních jezdců
- hřbitov bílých křížů
- pomník tisíciletí

NEDELE
8.
DUBNA

ODJEZD V **6.00** HOD. Z NÁMĚSTÍ 1. MÁJE

Přihlášky v infocentru!!!

**NEVÁHEJTE
A PŘIHLASTE SE JIŽ TEĎ!!!**

BULLETIN

Společnosti přátel historie města Chrastavy

No 203 / 4 - 2012

Vydává Společnost přátel historie města Chrastavy
Připravil: PhDr. F. Vydra

Sazba, tisk a distribuce je zajišťována prostřednictvím
Chrastavských listů – zpravodaje MěÚ Chrastava.